

УДК 334.72: 631.15

Гуменюк М. М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна
E-mail: maryana.gumenyuk@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8420-9730

Неміш Д. В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
завідувач відділу економіки
Прикарпатська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інституту сільського господарства Карпатського регіону
Національної академії аграрних наук України
м. Івано-Франківськ, Україна
E-mail: dmytro.nemish@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8775-9305

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МАЛОГО АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація

У статті досліджено теоретичні засади ефективності виробництва сільськогосподарської продукції малими аграрними підприємствами. За результатами проведеного дослідження встановлено, що сукупність показників, за якими оцінюють ефективність малих аграрних підприємств, доцільно ґрадувати за видами ефективності. Визначено групи показників, які необхідно використовувати під час оцінки економічної, технологічної, соціальної й екологічної ефективності малого аграрного підприємництва.

Оцінено динаміку рівня економічної ефективності суб'єктів малого аграрного підприємництва. Визначено основні проблеми забезпечення ефективного функціонування малих фермерських господарств і зазначено переваги розвитку малого аграрного підприємництва.

Ключові слова: мале підприємництво, фермерське господарство, ефективність, рентабельність.

Вступ. Протягом усіх етапів реформування економіки країни мале аграрне підприємництво перебуває в центрі уваги науки та практики, оскільки здатне забезпечувати сталий розвиток сільських територій і належний рівень продовольчої безпеки країни. Малі аграрні підприємства відіграють важливу роль у структурі національної економіки, забезпечують значну частку у виробництві валової продукції, формують належний рівень ринкової конкуренції, а також виконують соціальну функцію завдяки самозайнятості сільських жителів.

Мале аграрне підприємництво характеризується високим ступенем диверсифікації діяльності, дає змогу сільському населенню забезпечити себе відповідним рівнем доходу і пристосуватися до нестійких умов господарювання. Водночас діяльність малих аграрних підприємств має нестабільний і часто недовгостроковий характер, що забезпечує необхідність обґрунтування перспектив розвитку та досягнення довгострокової ефективності даними формуваннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі науковці висловлюють неоднозначні думки щодо оцінки ефективності малого аграрного підприємництва. Одні автори, серед яких Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк, Т.І. Яворська, згодні з необхідністю даної оцінки за сукупністю показників [3; 6]. Інші (Н.Ю. Волошук, М.В. Газуда, О.Б. Назаркевич) пропонують використовувати загальний інтегральний показник [2; 4]. Дискусія щодо даного питання останнім часом набуває не тільки наукового, а й практичного значення, адже використання різноманітних методичних підходів призводить до непорівнянності показників. Це ускладнюється неповною інформаційною базою та призводить до формування не завжди обґрунтованих висновків і ухвалення неефективних управлінських рішень на державному рівні. Тому дослідження питання ефективного функціонування малих аграрних підприємств, як явища багатофакторного й суперечливого, з урахуванням основних умов функціонування даних господарств залишається актуальним.

Метою роботи є обґрунтування системи показників оцінки ефективності малих аграрних підприємств і оцінка рівня їхньої економічної ефективності.

Матеріал і методика (методологія) дослідження. Теоретико–методологічною основою дослідження стали законодавчі й інші нормативно–правові акти, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених із питань, які присвячені проблемам ефективного функціонування малого аграрного підприємництва. Для розв'язання поставлених

завдань використовувались такі загальнонаукові та спеціальні методи: абстрактно–логічний – під час формування теоретичних узагальнень, припущень, формування висновків; аналізу та синтезу – в обґрунтуванні комплексної системи показників оцінки ефективності малого аграрного підприємництва; порівняльного аналізу – для зіставлення економічних показників у часі та просторі; графічний – у наочному відображенні динаміки рівня рентабельності малих аграрних підприємств, соціологічний – під час анкетування власників малого аграрного бізнесу.

Результати. У сучасних умовах малий аграрний бізнес сприяє економічній і соціальній стабільності суспільства, виконує важливі економічні та соціальні функції, сприяє насиченню товарного ринку, розвитку конкурентного середовища, структурній перебудові виробництва та суспільства, забезпечує зайнятість населення та збільшення його доходів, бере участь у формуванні ВВП і доходів бюджетів усіх рівнів.

Сільськогосподарське виробництво вимагає раціонального й органічного поєднання таких чинників, як земля, робоча сила, основні засоби та предмети праці, підприємництво. Отже, якщо узагальнити думку науковців, система показників ефективності виробництва охоплює декілька груп: показники ефективності використання землі; показники ефективності використання основних засобів; показники ефективності використання трудових ресурсів; показники ефективності використання оборотних засобів; показники ефективності інвестиційної діяльності. Кожна з даних груп включає абсолютні та відносні, вартісні та натуральні показники, що об'єктивно характеризують значну кількість процесів сільськогосподарського виробництва.

М.В. Газуда та Н.Ю. Волощук обґрунтували доцільність використання інтегрального індексу стану розвитку сфери малого підприємництва. Водночас зазначили, що за орієнтації на якомога більшу кількість показників потрібно врахувати, що ці індикатори в субнаціональному вимірі обмежуються наявністю достатньої статистичної інформації [2].

Ю.О. Лупенко й інші зазначають, що методологія дослідження діяльності малих сільськогосподарських підприємств особлива, бо вони концептуально відрізняються від середніх і великих за розміром способами організації виробництва та праці, мають істотні соціально–економічні відмінності. Автори пропонують оцінювати розвиток і ефективність малих аграрних підприємств на основі індикативного аналізу. Ними визначено 14 індикаторів і запропоновано систему показників для розроблення й аналізу даних індикаторів. Пропоновані до науково–практичного використання індикатори в методичному плані свого формування є квінтесенцією загально–економічних і часткових показників оцінки розвитку малих аграрних підприємств [3].

Т.І. Яворська зазначила, що концепція наукового дослідження ґрунтується на комплексному розгляді розвитку малого бізнесу в сільському господарстві, в основі якої лежить ідея оцінки значення прибутку. Орієнтиром успіху суб'єктів малого бізнесу в сільському господарстві також є прибуток. На формування обсягу прибутку насамперед впливають розмір виручки від реалізації продукції та виробничі витрати. На розмір виручки впливають ціни реалізації продукції й обсяг товарної продукції. Ціни продажу конкретного виду сільськогосподарської продукції формуються під впливом попиту та пропозиції, визначальною мірою залежать від якості продукції, шляхів і каналів її реалізації [6]. З вищезазначеного можна зробити висновок, що ефективність підприємств малого аграрного бізнесу автор пропонує характеризувати такими показниками, як: прибуток, розмір виручки від реалізації продукції, сума виробничих витрат, ціна реалізації та виробництва продукції, обсяг виробництва продукції та рівень якості продукції.

Узагальнюючи наукові погляди щодо оцінки ефективності малого аграрного підприємництва, вважаємо, що з метою уникнення труднощів, які пов'язані з великою кількістю та відмінністю показників, що використовуються різними авторами, необхідно систематизувати сукупність показників, здійснювати аналіз на основі градації показників за видами ефективності (табл. 1).

Таблиця 1. Комплексна система показників оцінки ефективності малого аграрного підприємства

Критерії оцінки	Система показників, які розкривають суть критерію
Технологічна ефективність	Рівень урожайності; частка удобреної площі; виробництво валової продукції на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 середньорічного працівника, 1 грн виробничих витрат; якісні параметри рослинницької та тваринницької продукції, продуктивність худоби та птиці.
Економічна ефективність	Обсяг чистого доходу та прибутку в динаміці, на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 середньорічного працівника; рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції; віддача основного й оборотного капіталу.
Соціальна ефективність	Співвідношення обсягу валової продукції, виробленої одним працівником, до витрат на оплату праці; співвідношення середнього рівня оплати праці в державі до рівня оплати праці в сільському господарстві; частка матеріального стимулювання та доплат за умови праці у фонді оплати праці; рівень життя працівників, зайнятих у сільському господарстві.
Екологічна ефективність	Частка прибутку підприємства, що спрямовується на природоохоронні заходи, та його абсолютна величина в динаміці; загальний рівень витрат на екологізацію виробничих процесів; частка екологічно чистої продукції в загальному обсязі виробництва; рівень викиду шкідливих речовин у навколишнє середовище.

Джерело: власні узагальнення авторів.

Малі сільгоспвиробники виробляють понад 50% валового випуску всієї сільськогосподарської продукції [5]. Малі аграрні підприємства є суб'єктами ринкового типу і, за наявності належних «правил гри», здатні забезпечувати

виробництво конкурентоспроможної продукції та високу дохідність. Зміцненням своїх позицій вони поступово забезпечують збільшення частки виробленої валової продукції в загальному обсязі валової продукції сільського господарства України протягом останніх років.

Згідно з даними, наведеними на рис. 1, у 2020 р. в загальній кількості суб'єктів малого аграрного підприємництва частка фермерських господарств становила 92,0%. Доцільно зазначити, що дані господарства обробляли 92,5% площі сільськогосподарських угідь. Господарські товариства, розташовані на 0,06% площі сільськогосподарських угідь, які оброблялися суб'єктами малого аграрного підприємництва, займали 3,7% загалом. Кооперативи, які обробляли 0,04% площі сільськогосподарських угідь, займали 0,5% загалом. Приватні підприємства, які обробляли 2,7% площі сільськогосподарських угідь, займали 3,1% загалом, а інші форми малих підприємств, що обробляли 4,7% площі сільськогосподарських угідь, займали 0,7% загалом.

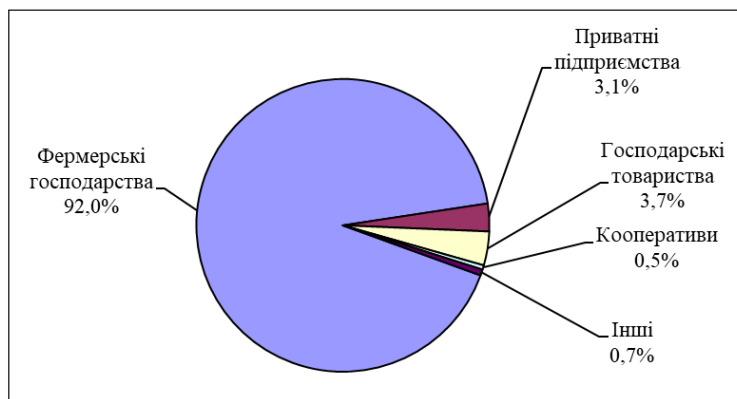

Рис. 1. Частка суб'єктів малого аграрного підприємництва загалом в Україні у 2020 р.

Джерело: розраховано авторами на основі даних державного статистичного спостереження

Отже, найпоширенішою організаційно-правовою формою малого аграрного підприємництва є малі фермерські господарства. Саме це зумовило акцент уваги на даній формі господарювання у процесі здійснення подальших досліджень ефективності малого аграрного підприємництва на основі даних Державної служби статистики України за формою «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства в сільському господарстві, 2-ферм (річна)».

Узагальнювальним показником розвитку малого аграрного підприємництва й економічної ефективності його виробництва є прибутковість. Після розгляду наведених у табл. 2 даних можемо зробити висновки, що обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації сільськогосподарської продукції всіх організаційно-правових форм малого аграрного підприємництва в Україні за аналізований період має тенденцію до зростання.

Таблиця 2. Економічна ефективність господарської діяльності малого аграрного підприємництва в Україні (млн грн)

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	Відхилення 2020 р. до	
						2016 р.	2019 р.
Чистий дохід (виручка) від реалізації сільськогосподарської продукції:							
малих фермерських господарств	29 649	38 973	38 350	46 298	50 877	21 228	4 579
інших форм малих підприємств	9 088	4 150	11 810	17 546	34 907	25 819	17 546
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції рослинництва:							
малих фермерських господарств	28 591	37 252	37 505	45 527	50 056	21 465	28 591
інших форм малих підприємств	6 987	3 850	9 940	14 619	32 977	25 990	18 358
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції тваринництва:							
малих фермерських господарств	1 058	1 721	845	771	820	-238	49
інших форм малих підприємств	2 101	300	1 870	2 927	1 930	-171	-997
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції:							
малих фермерських господарств	8 826	10 636	9 302	10 170	13 737	4 911	3 567
інших форм малих підприємств	2 660	1 054	2 877	3 689	10 058	7 398	6 369
Прибуток, збиток (-) від реалізації продукції рослинництва:							
малих фермерських господарств	8 736	10 548	9 195	10 098	13 608	4 872	3 510
інших форм малих підприємств	2 307	1 030	2 677	3 327	9 899	7 592	6 572
Прибуток, збиток (-) від реалізації продукції тваринництва:							
малих фермерських господарств	90	88	106	73	129	39	56
інших форм малих підприємств	353	23	200	363	158	-195	-205

Джерело: розраховано авторами на основі даних державного статистичного спостереження.

У 2020 р. порівняно із 2016 р. сума чистого доходу (виручки) від реалізації сільськогосподарської продукції збільшилася у 1,7 разу, або на 21 228 млн грн, а порівняно із 2019 р. – на 4 579 млн грн, що в 1,1 разу вище. Якщо у 2016 р. малі фермерські господарства забезпечували 76,5% отриманого суб'єктами малого аграрного підприємництва чистого доходу (виручки), то у 2020 р. – 59,3%. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції рослинництва малих фермерських господарств у 2020 р. порівняно із 2016 р. збільшився на 21 465 млн грн, а порівняно із 2019 р. – на 28 591 млн грн. Частка чистого доходу (виручки) від реалізації продукції рослинництва, забезпеченого малими фермерськими господарствами, зменшилася з 80,3% у 2016 р. до 60,3% у 2020 р. Водночас чистий дохід (виручка) від реалізації продукції тваринництва малих фермерських господарств у 2020 р. порівняно із 2016 р. зменшився на 238 млн грн, а порівняно із 2019 р. він зріс лише на 49 млн грн. Переважаючий обсяг чистого доходу (виручки) від реалізації продукції тваринництва, а саме 70%, забезпечують приватні підприємства, господарські товариства, кооперативи й інші форми малого аграрного підприємництва. Низький рівень доходності від реалізації продукції тваринництва зумовлений високою трудомісткістю та собівартістю її виробництва, що призводить до незначної частки продукції тваринництва у виробництві валової продукції, яку забезпечують малі фермерські господарства. Збільшення обсягів виробництва малими фермерськими господарствами високоякісної продукції тваринництва до рівня забезпечення потреби населення країни, підвищення ефективності функціонування галузі та формування відповідного експортного потенціалу з метою забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку є перспективою розвитку даних господарств на сучасному етапі.

Упродовж 2016–2020 рр. спостерігається збільшення суми прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції малими фермерськими господарствами. У 2020 р. порівняно із 2016 р. його сума збільшилася в 1,6 разу, або на 4 911 млн грн, а порівняно із 2019 р. – в 1,4 разу, або на 3 567 млн грн. Прибуток від реалізації продукції рослинництва малими фермерськими господарствами порівняно із 2016 р. збільшився на 4 872 млн грн, порівняно із 2019 р. – на 3 510 млн грн, а прибуток від реалізації продукції тваринництва порівняно із 2016 р. збільшився на 39 млн грн, порівняно із 2019 р. – на 56 млн грн. Переважаючий обсяг прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції суб'єктами малого аграрного підприємництва забезпечують малі фермерські господарства. Хоча дана частка зменшилася із 76,8% у 2016 р. до 57,7% у 2020 р.

Абсолютна сума прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції малого аграрного підприємництва зростала повільнішими темпами порівняно зі зростанням суми чистого доходу (виручки) від реалізації. Це спричинено малою ефективністю виробництва та низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення малих господарств, що подекуди призводить до збитковості даних формувань.

Економічну ефективність господарювання також характеризує рівень рентабельності сільськогосподарського виробництва (рис. 2).

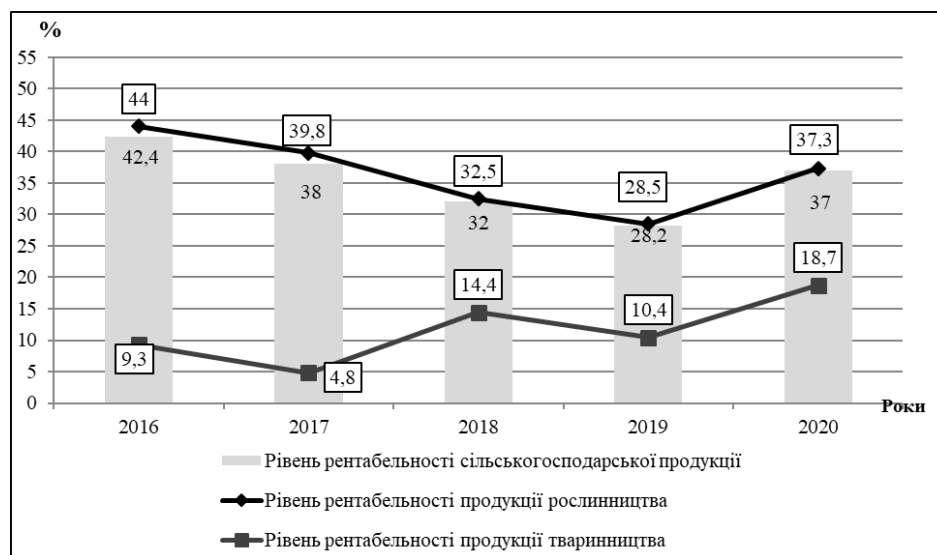

Рис. 2. Динаміка рівня рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції малими фермерськими господарствами України, %.

Джерело: розраховано авторами на основі даних державного статистичного спостереження

Якщо даний показник у малих фермерських господарствах України у 2016 р. становив 42,4%, то у 2020 р. зменшився до 37%, або на 5,4 відсоткових пункти. Виробництво продукції рослинництва та тваринництва малими фермерськими господарствами є прибутковим. Рівень рентабельності рослинництва в малих фермерських господарствах України впродовж 2016–2020 рр. зменшився на 6,7 відсоткових пункти, а саме: із 44% у 2016 р. до 37,3% у 2020 р. Рівень рентабельності продукції тваринництва в малих фермерських господарствах України збільшився

за аналогічний період на 9,4 відсоткових пункти, а саме: з 9,3% у 2016 р. до 18,7% у 2020 р. Рівень рентабельності виробництва в малих фермерських господарствах України не має чітко вираженої тенденції та коливається в різні боки. Виявлені тенденції стосуються як рослинницької, так і тваринницької продукції. Так, для рівня рентабельності продукції тваринництва характерне поступове зростання протягом досліджуваного періоду. Що ж до рівня рентабельності продукції рослинництва, то йому властиве зниження у 2019 р. до 28,5% у зв'язку з коронакризою та стрибкоподібне зростання у 2020 р. Рівень рентабельності продукції рослинництва, яку виробили малі фермерські господарства у 2020 р., усе ще не досяг рівня 2016 р., бо не всім господарствам із даної категорії вдалося відновити свою діяльність, а окремі з них змушені були її припинити. Також негативні тенденції пов'язані деякою мірою із впливом кліматичних умов на дану галузь.

Ефективність виробництва малого аграрного підприємства тісно пов'язана з його матеріально-технічною базою, яка є вагомим основою ефективного функціонування. Останніми роками можливості забезпечення даних господарств матеріально-технічними ресурсами значно звузилися, що стало наслідком загальної коронакризи, непомірного зростання цін і зміщення акцентів із власного виробництва на їх імпорт. Іноземна техніка за експлуатаційними характеристиками має перевагу над вітчизняною, проте внаслідок нестачі фінансових ресурсів далеко не всі малі аграрні підприємства можуть дозволити собі її придбання.

Анкетне опитування 54 із 384 малих аграрних господарств Івано-Франківської області показало, що основні проблеми їх функціонування зумовлені кількома причинами, як-от: нестача фінансових ресурсів (для 52,3% опитаних); слабка матеріально-технічна база у зв'язку з високою вартістю сільськогосподарської техніки, запчастин, паливно-мастильних матеріалів (32,1%); висока трудомісткість виробництва продукції, зокрема тваринницької (15,6%) (рис. 3).

Рис. 3. Основні проблеми забезпечення ефективного функціонування малого аграрного підприємства

Джерело: результати опитування

Ефективність діяльності малого аграрного підприємства значною мірою визначається потребами й можливостями місцевого ринку, обсягами та структурою локального попиту. Малі аграрні підприємства здатні в деяких аспектах діяльності конкурувати з великими аграрними підприємствами, підвищуючи рівень доходів сільського населення та забезпечуючи збереження земельних ресурсів. Зокрема, суб'єкти малого аграрного підприємства відзначаються надзвичайною гнучкістю та здатністю пристосовуватися до зміни економічних умов, високою маневреністю стосовно зміни ринкової кон'юнктури та високою мобільністю та динамічністю з погляду можливості розвитку та диверсифікації виробництва.

Вони зазвичай є основним джерелом інноваційних ідей у сфері виробництва та реалізують поєднання власника, керівника та працівника в одній особі, що забезпечує узгодження інтересів і максимальну мотивацію в досягненні поставлених цілей [1]. Процес децентралізації дає змогу розвивати мале аграрне підприємство, згуртувати виробників і стимулювати їх до кооперації [7].

Водночас варто врахувати, що виробництво в аграрній сфері має специфічні особливості, які більшою мірою впливають на ефективність господарювання саме малих аграрних підприємств. Саме тому всебічна підтримка розвитку суб'єктів малого аграрного підприємства з метою підвищення їхньої ефективності та конкурентоспроможності є одним із найважливіших заходів зниження соціальної напруженості та гарантування економічної безпеки держави.

Висновки. На основі аналізу економічної ефективності виробництва продукції малого аграрного підприємства можна дійти висновку, що в межах багатофункціонального розвитку сільських територій, поряд із диверсифікацією видів економічної діяльності, необхідне також приділення особливої уваги стимулюванню, нарощуванню обсягів виробництва та підвищенню ефективності виробництва в малих аграрних підприємствах, без яких неможливе досягнення продовольчої безпеки країни. Навіть більше, суб'єкти малого аграрного підприємства здатні не лише забезпечувати потреби власного населення, але й формувати частку в експорті

агропромислової продукції. Причому необхідним є зосередження не на сировинному експорті, що нині має місце, наприклад, у частині реалізації ріпаку, а на реалізації на зовнішніх ринках готової продовольчої продукції.

Розвиток малого аграрного підприємництва є важливою передумовою розвитку територіальних громад, що вимагає реального сприяння і їх підтримки з боку місцевих органів самоврядування. Державна політика на загальнодержавному та місцевому рівнях має бути спрямована на розвиток у кожній територіальній громаді конкурентоспроможного малого аграрного підприємництва.

Динамічний розвиток малого аграрного підприємництва потребує вдосконалення наявних і пошуку нових підходів до оцінки ефективності цієї важливої в сучасних умовах форми господарювання. Варто зазначити, що у процесі проведеного дослідження оцінено їхню діяльність через економічний аспект. Водночас економічна ефективність малих аграрних підприємств – лише частина їхньої загальної ефективності. З огляду на цілі та функції, які вони виконують, ефективність цієї форми господарювання є сукупністю соціальної, економічної, технологічної й екологічної ефективності, оцінка яких становитиме основу подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Бойко В.В., Крупа В.Р. Механізми та інструменти управління розвитком суб'єктів малого підприємництва АПК. *АгроСвіт*. 2019. № 20. С. 3–10.
2. Газуда М.В., Волощук Н.Ю. Регіональний розвиток сфери малого підприємництва. Ужгород : Видавництво «ФОП Сабов А.М.», 2015. 254 с.
3. Розвиток малих аграрних підприємств у ринковому інституційному середовищі: індикатори та ефективність : монографія / Ю.О. Лупенко та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 204 с.
4. Назаркевич О.Б. Оцінка ефективності господарської діяльності малих аграрних підприємств в умовах децентралізації. *ScienceRise*. 2019. № 11. С. 6–12.
5. Малі фермери та домогосподарства в сільському господарстві та сільській економіці : оцінка їх ролі та заходи з підтримки їх сталого розвитку / О. Нівецький та ін. Київ : Київська школа економіки, 2020. 78 с.
6. Яворська Т.І. Малий бізнес у сільському господарстві: теорія і практика : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2012. 405 с.
7. Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine / D. Shelenko et al/ *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*. 2022. Vol. 22. № 1. P. 569–578.

Humeniuk M. M.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor;
Associate Professor of the Department of Finance and Credit
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine*

E-mail: maryana.gumenyuk@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8420-9730

Nemish D. V.

*Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher,
Head of the Department of Economics,
Precarpathian State Agricultural Experimental Station
of the Agricultural Institute in Carpatian Region of NAAS
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

E-mail: dmytro.nemish@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8775-9305

ASSESSMENT OF THE PERFORMANCE EFFICIENCY OF A SMALL AGRICULTURAL ENTERPRISE IN MODERN CONDITIONS

Abstract

Introduction. Small agricultural enterprises play an important role in the structure of the national economy, provide a significant share in the production of gross output, and form a sufficient level of market competition. However, the activity of small agrarian enterprises is unstable and often not long-term in nature, which triggers the need to evaluate their efficiency and justify the development prospects of these formations.

Purpose. The aim of the article is to justify the system of indicators for evaluating the efficiency of small agricultural enterprises and assess the level of their economic benefit.

Methods. The methodological basis of the research consists of general scientific and special methods, namely: abstract-logical, analysis and synthesis, comparative, graphic, sociological.

Results. It was established that the set of indicators used to evaluate the efficiency of small agricultural enterprises should be graded by types of efficiency. The groups of indicators that must be used when assessing the economic, technological, social and environmental efficiency of small agrarian entrepreneurship are defined. It was established that small farms predominate among subjects of small agrarian entrepreneurship in Ukraine both in terms of number (92%) and area of agricultural land (92.5%). The dynamics of the level of economic efficiency of small agrarian entrepreneurship were evaluated. It was determined that the profitability

of agricultural production in small farms of Ukraine in 2016 was 42.4%, and it decreased to 37% in 2020. The main problems of ensuring the effective functioning of small farms were studied.

Conclusion. The economic efficiency of small agricultural enterprises is only a part of their overall efficiency. Increasing the efficiency of production in small agricultural enterprises is one of the most essential measures to reduce social tension and ensure the economic security of the state.

Key words: small business, farming, efficiency, profitability.

References

1. Boyko, V.V., Krupa, V.R. (2019). Mehanizmy ta instrumenty upravlinnja rozvytkom sub'ektiv malogo pidpryjemnytva APK [Mechanisms and tools for managing the development of small businesses in agriculture]. *AgroSvit*. № 20. P. 3–10 [in Ukrainian].
2. Gazuda, M.V., Voloshchuk, N.Yu. (2015). Regional'ny'j rozvy'tok sfery' malogo pidpry'yemny'cztva [Regional development of the sphere of small entrepreneurship]. Uzhhorod : Publishing House "FOP Sabov A.M.", 254 p. [in Ukrainian].
3. Lupenko, Y.O., Shpikulyak, O.G. (ed.), Malik M.Y. etc. (2017). Rozvytok malyh agrarnyh pidpryjemstv u rynkovomu instyucijnomu seredovyschi: indykatory ta efektyvnist' : monografija [Development of small agrarian enterprises in the market institutional environment: indicators and efficiency : monograph]. Kyiv : NNC "IAE", 204 p. [in Ukrainian].
4. Nazarkevich, O.B. (2019). Ocinka efekty'vnosti gospodars'koyi diyal'nosti maly'h agrarny'h pidpry'yemstv v umovax decentralizaciyi [Evaluation of the efficiency of economic activity of small agricultural enterprises in conditions of decentralization]. *ScienceRise*. № 11. P. 6–12 [in Ukrainian].
5. Nivyevskiy, O., Yavorskyi, P., Donchenko, O. (2020). Mali fermery' ta domogospodarstva v sil's'komu gospodarstvi ta sil's'kij ekonomici : ocinka yih roli ta zahody' z pidtry'mky' yih stalogo rozvy'tku [Small farmers and households in agriculture and rural economy: assessment of their role and measures to support their sustainable development]. Kyiv : Kyiv School of Economics. 78 p. [in Ukrainian].
6. Yavorska, T.I. (2012). Maly'j biznes u sil's'komu gospodarstvi : teoriya i prakty'ka : monografiya [Small business in agriculture: theory and practice : monograph]. Kyiv : NNC "IAE". 405 p. [in Ukrainian].
7. Shelenko, D., Balaniuk, I., Shpykuliak, O. etc. (2022) Simulation of change in performance indicators (net profit, land area, number of employees) of agricultural cooperatives of Ukraine. *Scientific Papers Series "Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development"*. Vol. 22. № 1. P. 569–578 [in English].